

Зеновія Ханас

ВШАНУВАННЯ ПОСТАТЕЙ о. ОСТАПА І НЕСТОРА НИЖАНКІВСЬКИХ НА СТРИЙЩИНІ

В роки незалежності відкрилося багато можливостей повернення суспільній громадськості пам'яті про корифеїв національної культури о. Остапа Нижанківського та Нестора Нижанківського, які у кінці XIX – у першій половині XX століть спричинилися до розвою української нації. За часів тоталітарного режиму ці постаті були вилучені з культурно-освітнього обігу. І тільки зі здобуттям Україною статусу державності стало можливим їх гідне вшанування. Чимало для повернення пам'яті цих імен зробила їх рідна Стрийщина.

Слід зауважити, що громадськість міста завжди пам'ятала про родину Нижанківських і навіть у тоталітарні часи як могла, берегла все, що їх стосувалося. У книзі «Щедра нива отця Михайла Дацишина» його син Володимир залишив такий спогад: «У тих роках дійшла до отця звістка, що пошкоджений гробівець о. Остапа Нижанківського на стрийському кладовищі. Тато організував реставрацію цього гробівця»¹. Вдалося зібрати додаткові спогади з приводу цієї події. У 1954–1961 роках отець Дацишин обіймав посаду другого настоятеля церкви Успіння Пресвятої Богородиці у Стрию. Мав нагоду познайомитися з інтелігенцією міста, заприятелювати з багатьма. Його особа викликала довіру у стриян, тому в той період до нього звернулися парафіяни церкви з проханням допомогти вирішити непросту проблему. Вони повідомили, що гробівець душпастиря, музиканта і громадського діяча Стрийщини є дуже знищений. Родини, на жаль, у місті не залишилося, тож вірні просили отця допомогти. Серед інтелігенції почався збір коштів, церковне братство під керівництвом отця Дацишина взялося за будівельні роботи. У скорому часі на одній з центральних алей міського кладовища постав ошатний гробівець (на відміну від попереднього – високий склеп). Цей факт засвідчує глибоку повагу і шану містян до особи о. Остапа Нижанківського.

Вперше голосно заговорили про видатних митців наприкінці часів тоталітарної системи, коли вже не можна було втримати в забутті імена о. Остапа та Нестора Нижанківських. Стрийська дитяча музична школа тут виступила ініціатором відродження пам'яті митців. Відомо, що довгі роки в цій школі працювала педагог, викладач по класу фортепіано Оксана Бурин. Ця справжня громадянка Стрийщини була не тільки добрим спеціалістом, але й прекрасним знавцем історії краю. До сьогодні її глибокі знання з історії музичного мистецтва Галичини стають у пригоді дослідникам, краєзнавцям.

З її ініціативи «1 лютого 1986 року при Стрийській музичній школі відкрито кімнату-музей Остапа та Нестора Нижанківських. Присвячена ця подія славному ювілею – шестисотріччю міста»². Це була визначна і незвична на той час подія.

¹ Щедра нива отця Михайла Дацишина / ред.-упор. Зеновія Ханас. Дрогобич : Посвіт, 2015. С. 70.

² Бурин О. *Вогнище шани. Хвилі Стрия: Сторінки з історії культури та національно-визвольного руху; Сучасне літ.-мист. життя* / упор. та ред. В. Романюк. Стрий : Щедрик, 1995. С. 588.

Адже піднімалася не лише призабута тема, але й мовою експонатів перед присутніми відкривався багатий і неповторний мистецький світ Галичини і Стрийщини зокрема. Директором школи на той час був Василь Лазорищак, справжній патріот, який усяко підтримував ініціативу викладача школи Оксани Бурин у створенні кімнати-музею³.

На свято прибули видатні митці, музиканти, культурологи, серед яких – представники професорсько-викладацького складу Львівської державної консерваторії ім. М. Лисенка Микола Колесса, Дарія Колесса-Залеська, Марія Білинська, Марія Байко, Юрій Булка. У святі брали участь також представники культурних кіл Івано-Франківщини, Буковини. Був присутній також нащадок славного роду – співак Олег Нижанківський зі Швейцарії. Першу екскурсію кімнати-музею Нижанківських провела в цей день Оксана Бурин. Після відкриття музею в стінах музичної школи, у міському Будинку культури відбулася урочиста академія, де чисельно були присутні небайдужі стріяни, які ще жили спогадами про культурне життя краю 1930-х років. Пристрасним був виступ краєзнавця Григорія Дем'яна, який чи не вперше за багато років тоталітарної системи озвучив привселюдно обставини загибелі о. Остапа Нижанківського.

З часу відкриття музей розвивався і поповнювався новими експонатами. Цьому сприяли роки національного відродження. Розширилася експозиційна площа музею, який вже займав три кімнати. Фотодокументи, нотний матеріал, музична література ілюстрували культурне життя Стрийщини і краю. Музей прикрасили оригінальні скульптури Василя Одрехівського, різьба Осипа Величка, живопис Зеновія Куйбіди, ліногравюри Остапа Оброци.

Експозиція музею розповідає про етапи зародження професійної музики в Галичині, яскравим представником якої був о. Остап Нижанківський. Тут представлені ідейні натхненники та організатори громадського життя Галичини о. Олекса Бобикевич, адвокат Євген Олесницький, жінка-кооператор Ольга Бачинська. Ведеться розповідь про велику талановиту родину Нижанківських. Наступна кімната присвячена життєвому і творчому шляху сина о. Остапа – Нестора Нижанківського, де показане оточення композитора, яке зробило помітний вплив на формування його таланту піаніста-виконавця. Експозиція розповідає про Модеста Менцінського, Соломію Крушельницьку, театральні трупи Івана Рубчака, Йосифа Стадника. Матеріали свідчать про участь Нестора Нижанківського в організації СУПРОМ (Спілка українських професійних музик). Наступні сторінки експозиції – історія Стрийської дитячої музичної школи.

У нарисі з історії школи зазначено, що о. Остап Нижанківський після створення у 1913 році музичного товариства імені Миколи Лисенка у Стрию був заступником голови цього товариства, а також директором і педагогом створеної на базі товариства музичної школи⁴. У тридцятих роках минулого століття «на курсах диригентів, які були при Стрийській філії ВМІ ім. М. Лисенка, загальні відомості з гармонії викладає син о. Остапа Нижанківського Нестор»⁵.

³ Сторінки історії до 100-річчя заснування Стрийської дитячої музичної школи ім. О. Нижанківського. Стрий : ТОВ «Видавничий дім “Укрпол”», 2013. С. 35.

⁴ Там само. С. 5–6.

⁵ Там само. С. 22.

Наприкінці тоталітарної епохи у селі Завадові, де довший час був парохом о. Остап Нижанківський, місцеві громадські активісти виступили з ініціативою створення пам'ятного знаку митцю. Він був відкритий на початку 1989 року в центрі села⁶.

Пам'ять про о. Остапа та Нестора Нижанківських збережена у Стрийському краєзнавчому музеї «Верховина». У відділі «Край в часи Австро-Угорщини» представлена експозиція, де у кількох темах фігурує постать о. Остапа Нижанківського, а саме: «Розвиток української кооперації в краю», а також «Культурно-музичне життя краю». Тут портрет видатного митця експонується разом з портретами о. Олексія Бобикевича та адвоката д-ра Євгена Олесницького, яких вважають будителями Стрийщини, просвітителами краю. Крім того, тут експонується живописне полотно А. Палія, де зображена перша молочарня у с. Завадові, заснована отцем у себе на парафії 1904 року. У меморіальному музеї Ольги Бачинської о. Остап представлений як тіточний брат Ольги, член великої родини Нижанківських-Тишинських. У цьому музеї експонується світлина першої управи Красового Союзу господарсько-молочарського, серед членів якої – о. Остап Нижанківський.

Скульптура о. Остапа Нижанківського знаходиться також в експозиції музею історії стрийської тюрми, де отець постає як жертва польської шовіністичної солдацески, яка брутально знищила о. Нижанківського 22 травня 1919 року. В експозиції на тему «Національно-визвольна боротьба на Стрийщині» світлини о. Нижанківського, а також його синів Нестора, Степана, Богдана засвідчують їх участь у боротьбі за незалежність України на початку ХХ століття.

За рішенням сесії Стрийської об'єднаної ради народних депутатів під час першого етапу перейменування вулиць у червні 1990 р. вулицю ім. С. Кірова було названо на честь о. Остапа Нижанківського⁷. Дитячий парк (колишнє кладовище) також іменований на честь видатного діяча і композитора⁸.

4 вересня 1991 року «Стрийській музичній школі присвоєно ім'я Остапа Нижанківського»⁹. Рік потому «з ініціативи викладачів О. Бурин, Г. Максимової, О. Білик, М. Франків і при великому сприянні директора школи Б. І. Бойка було започатковано обласний конкурс юних піаністів ім. Н. Нижанківського»¹⁰. У травні 1992 року «пройшов обласний конкурс юних піаністів ім. Н. Нижанківського, організований Стрийською музичною школою. Першу премію отримали учні цієї школи Роман Івашків (викл. Надія Щербина) та Тарас Гушак (викл. Леся Білик)»¹¹. У 1994 році конкурс набув статусу Регіонального, а у 1997 році – Всеукраїнського. Останній, сьомий Всеукраїнський конкурс відбувся 17–19 травня 2017 року.

Знакова подія відбулася в Стрию 14 листопада 1993 року. «З Лодзі до Стрия, – як зазначає Г. Верес, – перевезено прах Нестора Нижанківського, який було поховано на міському кладовищі. На перепохованні були присутні син композитора

⁶ Пастух Р. Стрийщина крізь віки. Дрогобич : Коло, 2011. С. 132.

⁷ Вулиці міста Стрия. Стрий, 1999. С. 7.

⁸ Мандрик М. Стрийщина: шлях до волі. Стрий : Щедрик, 1998. С. 304.

⁹ Верес Г. Стрий: дати, події, факти, імена. Стрий : ТОВ «Видавничий дім “Укрпол”», 2012. С. 114.

¹⁰ Сторінки історії... С. 45.

¹¹ Верес Г. Стрий: дати, події, факти, імена. С. 119–120.

п. Олег з родиною (вони є громадянами Швейцарії), українці з Польщі, гості зі Львова, Тернопільщини, Івано-Франківщини та численна громадськість Стрия»¹².

З нагоди 130-річчя створення «Просвіти» 20 грудня 1998 року у Стрию на будинку краєзнавчого музею «Верховина» громадськість встановила барельєф «Стрийська Трійця» Євгену Олесницькому, о. Олексі Бобикевичу, а також о. Остапу Нижанківському. Автор проєкту – Володимир Сколоздра.

За пропозицією депутата Львівської обласної ради Богдана Сидорака 2013 рік було проголошено роком Нижанківських з нагоди 150-річчя від дня народження о. Остапа Нижанківського та 120-річчя від дня народження його сина Нестора. Стрийська міська рада, розглянувши звернення голови Стрийської міської організації Конгресу Українських Націоналістів Р. Готя, рішенням від 25.12.2012 р. за № 305 вирішила проголосити 2013 рік у місті Стрию роком Остапа Нижанківського. У зв'язку з цим на Стрийщині, як і у Львові, було проведено низку урочистостей, в яких було задіяно духовенство, широкі кола громадськості та мистецькі колективи Стрийщини. 24 січня у Стрию в кафедральному храмі Успіння Пресвятої Богородиці відбулася заупокійна Служба Божа та панахида біля могили митця. У Народному домі пройшли урочиста академія і концерт за участю мистецьких колективів Львова, Дрогобича, Стрия. Зі сцени звучали безсмертні музичні твори, а також доповіді про багатогранний талант о. Остапа Нижанківського.

У грудні 2017 року з ініціативи голови літературно-мистецького об'єднання «Хвилі Стрия» Віктора Романюка депутати Стрийської міської ради заснували чотири премії в галузі культури, одна з яких – імені о. Остапа Нижанківського – присуджується щорічно за здобутки в галузі музики, музичної педагогіки, культурно-просвітницької роботи та концертної діяльності, є найвищою в місті відзнакою і приурочена до Дня міста, починаючи з 2018 року, у розмірі 5 тисяч гривень.

Про батька і сина Нижанківських опубліковано багато дослідницьких матеріалів у місцевій пресі, краєзнавчій, науковій літературі. Слід зауважити, що саме у Стрийській міській друкарні з діапозитивів замовника в 1994 році надруковано працю Романа Сов'яка «Остап Нижанківський. Нарис про життя і творчість»¹³. Цю книгу до 150-річчя від дня народження о. Нижанківського перевидано у 2019 році у серії «Славні стріяни», започаткованій Віктором Романюком¹⁴.

Стрийський краєзнавчий музей «Верховина», починаючи з 2002 року, видає збірник розвідок «Краєзнавчий вісник». На його сторінках були надруковані матеріали Оксани Бурин «Остап Нижанківський – композитор і громадський діяч»¹⁵, Уляни Молчко «Хорові обробки стрілецьких пісень Нестора Нижанківського»¹⁶,

¹² Верес Г. Стрий: дати, події, факти, імена. С. 124.

¹³ Сов'як Р. Остап Нижанківський. Нарис про життя і творчість. Дрогобич : Відродження, 1994. 87 с.

¹⁴ Сов'як Р. Остап Нижанківський. Стрий : Щедрик, 2019. 256 с.

¹⁵ Бурин О. Остап Нижанківський – композитор і громадський діяч. *Краєзнавчий вісник: збірник краєзнавчих розвідок*. Випуск 1. Стрий : Щедрик, 2002. С. 74–78.

¹⁶ Молчко У. Хорові обробки стрілецьких пісень Нестора Нижанківського. *Краєзнавчий вісник*. Випуск 2. Січові Стрільці – нев'януча слава галицько-українського відродження. Матеріали науково-практичної конференції 17 грудня 2004 року. Стрий : Щедрик, 2006. С. 119–125.

Уляни Молчко «Газетні статті Нестора Нижанківського – цінний внесок у музичне джерелознавство»¹⁷. У збірнику матеріалів Міжнародної науково-теоретичної конференції, яка проводилась з нагоди 100-річчя Стрийської дитячої музичної школи, опубліковано дослідження Тетяни Молчанової «Вдячна пам'ять... (до 150-річчя від дня народження західноукраїнського композитора, хорового диригента, священика, громадського діяча Остапа Нижанківського)»¹⁸, Зеновія Сиротюка «Культурно-просвітницька, духовна, політична і господарська діяльність о. Нижанківського в селах Завадові, Голобутові та Нежухові»¹⁹, Оксани Письменної «Нестор Нижанківський: гармонічна мова фортепіанних творів»²⁰.

Про отця Остапа та Нестора Нижанківських розповів у своїй книзі «Село на нашій Україні» в розділі «Славні родини» Зеновій Сиротюк. Він зазначив, що ці славні імена мають тісні зв'язки із селом Завадовим на Стрийщині. Звідси довідуємося, що односельчани дружною громадою у 1987 році побували на могилі о. Остапа на стрийському кладовищі²¹. Загибелі о. Остапа присвятив місце у своїй книзі «Стрийська Бастилія» Михайло Мандрик²².

Імена Нижанківських вшановані на сторінках історично-краєзнавчого видання «Хвилі Стрия» в добірці матеріалів Григорія Дем'яна «Золотий гомін. Літературно-мистецька Стрийщина»²³. Об'ємні енциклопедичні статті У. Молчко «Нижанківський Нестор»²⁴ та Р. Сов'яка «Нижанківський Остап» опубліковано у науково-популярному виданні «Стрийщина. Книга 2. Історія в іменах»²⁵.

¹⁷ Молчко У. Газетні статті Нестора Нижанківського – цінний внесок у музичне джерелознавство. *Краєзнавчий вісник. Випуск 4. Стрийщина: історія і сучасність. Матеріали науково-краєзнавчої конференції 23 травня 2017 р.* Стрий-Дрогобич : Посвіт, 2018. С. 31–37.

¹⁸ Молчанова Т. Вдячна пам'ять... (до 150-річчя від дня народження західноукраїнського композитора, хорового диригента, священика, громадського діяча Остапа Нижанківського). *Стрийська дитяча музична школа ім. О. Нижанківського: Історія та сучасний вимір : матеріали Міжнародної науково-теоретичної конференції 7 червня 2013 р.* / ред. кол.: голов. ред. І. Пілатюк, ред.-упор. Н. Дика. Стрий, 2013. С. 136–143.

¹⁹ Сиротюк З. Культурно-просвітницька, духовна, політична і господарська діяльність о. О. Нижанківського в селах Завадові, Голобутові та Нежухові. *Стрийська дитяча музична школа ім. О. Нижанківського: Історія та сучасний вимір: матеріали Міжнародної науково-теоретичної конференції 7 червня 2013 р.* / ред. кол.: голов. ред. І. Пілатюк, ред.-упор. Н. Дика. Стрий, 2013. С. 144–155.

²⁰ Письменна О. Нестор Нижанківський: гармонічна мова фортепіанних творів. *Стрийська дитяча музична школа ім. О. Нижанківського: Історія та сучасний вимір: матеріали Міжнародної науково-теоретичної конференції 7 червня 2013 р.* / ред. кол.: голов. ред. І. Пілатюк, ред.-упор. Н. Дика. Стрий, 2013. С. 210–216.

²¹ Сиротюк З. Село на нашій Україні. Стрий : Щедрик, 2004. С. 86–99.

²² Мандрик М. Стрийська Бастилія. Львів : Каменяр, 2005. С. 66–67.

²³ Дем'ян Г. Золотий гомін. Літературно-мистецька Стрийщина. *Хвилі Стрия: Сторінки з історії культури та національно-визвольного руху; Сучасне літ.-мист. життя / упор. та ред. В. Романюк.* Стрий : Щедрик, 1995. С. 304–309.

²⁴ Молчко У. Нижанківський Нестор. *Стрийщина. Книга 2. Історія в іменах.* / гол. ред. В. Романюк. Стрий : Щедрик, 2012. С. 329–330.

²⁵ Сов'як Р. Нижанківський Остап. *Стрийщина. Книга 2. Історія в іменах.* / гол. ред. В. Романюк. Стрий : Щедрик, 2012. С. 330–333.

Чималий внесок у дослідження творчості о. Остапа та Нестора Нижанківських здійснила стриянка, доцент Дрогобицького державного педагогічного університету ім. Івана Франка Уляна Молчко. У її науковому доробку низка статей, які висвітлюють мистецьку спадщину зазначених галицьких композиторів. Її вагомі напрацювання були опубліковані в авторських виданнях «Фортепіанна творчість Нестора Нижанківського»²⁶, «Публіцистична спадщина Нестора Нижанківського»²⁷, «Публіцистичні нариси Кирила Студинського «Нестор галицької музики – Михайло Вербицький. З нагоди 65-ліття його смерти» та «Остап Нижанківський у моїх спогадах»²⁸.

Поетичне слово присвятив пам'яті корифея заслужений працівник культури, відомий державотворець, голова літературно-мистецького об'єднання «Хвилі Стрия» поет Віктор Романюк. Вірш «Повернення Нестора Нижанківського» присвячений перепохованню праху композитора у Стрию 14 листопада 1993 р.²⁹ Створений ним поетичний образ ще раз наголошує на величчї таланту славного вихідця зі Стрийщини.

Стихлі в піаніссімо мажори
Грянуть знову: так велить талант, –
Перед всі земні оркестри й хори
Вийде композитор-музикант.

Саме такими залишилися в пам'яті стриян і будуть вічно жити батько і син Нижанківські. Творчі здобутки цих митців стали підвалинами виховання нових поколінь українських музикантів, а головне, громадян своєї держави.

Zenovia Khanas. Honoring the personalities of Ostap and Nestor Nyzhankivskyi in the Stryi region.

The article covers the revival of the names of outstanding composers of cultural and public figures of Galicia, natives of the Stryi Region, father and son who are named as Nyzhankivski. The author presents a variety of actions that was contributed to the return of people who had been forgotten during the Soviet period and who had awakened Carpathian region. The study is based on the scientific groundworks of the residents of Stryi region, dedicated to the creative works of O. Nyzhankivskyi and N. Nyzhankivskyi. The facts of honoring for the memory of these luminaries by the inhabitants of Stryi region are demonstrated. Based on the published relatively unknown local history materials, the importance of artists' contribution to the development of the region and Ukraine as a whole is manifested.

Key words: Stryi region, museum of father Ostap and Nestor Nyzhankivskyi, Nestor Nyzhankivskyi All-Ukrainian competition of young pianists, scientific works.

²⁶ Молчко У. Фортепіанна творчість Нестора Нижанківського. Навчальний посібник. Дрогобич : Коло, 2001. 68 с.

²⁷ Молчко У. Публіцистична спадщина Нестора Нижанківського. Монографія. Дрогобич : Посвіт, 2014. 304 с.

²⁸ Молчко У. Публіцистичні нариси Кирила Студинського “Нестор галицької музики – Михайло Вербицький. З нагоди 65-ліття його смерти” та “Остап Нижанківський у моїх спогадах” : навчальний посібник. Дрогобич : Посвіт, 2018. 120 с.

²⁹ Романюк В. Повернення Нестора Нижанківського В. Романюк. *Присвяти / упор., ред. Р. Пастух. Стрий : Щедрик, 2015. С. 25–27.*